

Thomas Faist: *The Transnationalized Social Question: Migration and the Politics of Social Inequalities in the Twenty-First Century*
Oxford, Oxford University Press 2019,
293 s.

Profesor Thomas Faist působí na Fakultě sociologie Bielefeld University v Německu. Proslavil se zejména metodologicky inovativním přístupem ke studiu transnacionálních vztahů, které konceptualizoval jako tzv. *transnational social spaces* (transnacionální sociální prostory; viz *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press 2000). Tím revidoval některé starší přístupy transnacionalismu a zejména poukázal na význam lokality při profilaci transnacionálních vazeb. Ve své nové knize „The Transnational Social Question“ se zaměřuje na problematiku migrace a rozvoje (migration-development nexus), což ovšem není zcela nové téma v migračních studiích (např. B. Tanja. *Migration and Inequality*. New York: Routledge 2013; T. Faist, M. Fauser, P. Kivisto (ed.). *The Migration-Development Nexus: A Transnational Perspective*. New York: Palgrave Macmillan 2011; N. Nyberg Sørensen. „Revisiting the Migration-Development Nexus: From Social Networks and Remittances to Markets for Migration Control.“ *International Migration*, 2012, 50 (3): 61–76).

Faistova publikace není „zcela původní“, pokud to tak můžeme naznačit, a autor sám přiznává, že kniha vznikla na základě jeho již dříve publikovaných článků v odborných časopisech. Konkrétně se jedná o texty z poměrně široké škály periodik – Annual Review of Sociology, International Sociology, Journal of European Social Policy, Oxford Development Studies, Population, Space and Place, Ethnic and Racial Studies, Journal of Intercultural Studies a New Diversities – a na první pohled se tak může zdát, že autor chtěl svou předchozí akademickou práci pouze zúročit do

podoby ucelené monografie, ovšem Thomas Faist své teze umně propojuje do koherentního a kontextuálně dobře pojatého celku. Obsah publikace tak překvapí svou věcnou, logickou a promyšlenou návazností.

Celkově je publikace rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole je představena problematika transnacionální sociální otázky (*transnational social question*), historie migrace od 19. století do současnosti a kritickým pohledem jsou představeny migrační teorie. Ve druhé kapitole se autor věnuje problematice sociálních a lidských práv a v následující kapitole pojednává o sociální situaci migrantů. V závěrečné kapitole se věnuje možnostem aktivistické role badatelů zabývajících se problematikou migrace a rozvoje a je tak patrné, že kniha přináší morální a etický apel, aby se badatelé snažili „zlepšit“ pozici migrantů i uprchlíků (nejen) v současné Evropě: „Pro sociální vědy má být nejdůležitější vytvoření (nové) společenské perspektivy ohledně sociálních témat, což by mělo být úkolem i těch badatelů, kteří zkoumají politické souvislosti mezi migrací a rozvojem.“ (s. 236) Autor svůj apel explicitně neuvádí do souvislosti s tzv. migrační krizí, ovšem z kontextu celé knihy je tato souvislost víceméně patrná.

Základní otázka, kterou si autor klade, je: „Jak jsou sociální nerovnosti vytvářeny a udržovány v rámci přeshraniční migrace?“ (s. 14) Zdánlivě jednoduchá otázka již není zcela neznámá. Dovolím si tvrdit, že již existuje diskuse spojená s kritikou vyspělých států ohledně využívání vysoce kvalifikovaných migrantů (high-skilled migration) na úkor jiných potenciálních migračních skupin (zejména tzv. low-skilled migration) i na úkor tzv. třetích zemích samotných (např. C. Tigau. „Policies for High-Skilled vs. Low-Skilled Migration in North America.“ *Open Journal of Political Science*, 2013, 3 (4): 158–166). Určité kritické podněty jsou tak již zavedené, ovšem Thomas Faist je uvádí do širších souvislostí.

Podle autora je důležité uvědomit si právě ony souvislosti ohledně utváření sociálních nerovností v kontextu migrace. Uvádí například, že samotná koncepce sociálních a lidských práv je sice z pohledu evropských států vnímána jako univerzální a že určité standardy lidských práv mohou být dokonce uplatňovány přeshraničně (např. díky Mezinárodní organizaci práce (ILO) nebo Deklaraci o základních principech a právech na práci), ovšem migranti nejsou stejně „univerzálně“ vpouštěni do společenství evropských států, kde jsou tyto standardy nejlépe dodržovány a uplatňovány. Evropské státy tak sice zavedly sociální a lidská práva do mezinárodního prostoru jako určitou normu, ovšem samy zamezují imigraci, a čím více vzrůstá potenciál přeshraniční migrace, tím více se bohatý „Sever“ zaměřuje výhradně na své občany (a na jedince s trvalým pobytem) a je více a více uzavřen vůči případné imigraci. Na jedné straně tak vnímá sociální a lidská práva jako univerzální, ale na druhé straně je jeho politika vůči migrantům restriktivní a tím „bourá“ ideu univerzality a rovnosti sociálních práv všech obyvatel z celého světa.

Ve spojitosti se sociálními nerovnostmi a migrací je podle autora také nutné upozornit na skutečnost, že kulturní hodnoty jsou dnes pro politické aktéry důležitější než politická nebo sociální rovnost migrantů. Pokud v 19. století byla za nerovnost označována především sociálně třídní problematika, s postupným vývojem států (nations-building procesy) začaly nabývat na důležitosti také etnické nebo náboženské diference. Upřednostňovala se však práva usazených národnostních a etnických menšin, a nikoliv migrantů, protože se teritorium sociálního státu jednoduše uzavřelo a právě s vývojem státních funkcí se zaměřilo na členství uvnitř státu (na vlastní občany, respektive na jedince s trvalým pobytem). To jen vytváří nerovnost vůči případným migrantům, přičemž tato nerovnost je založená i na kulturních hodnotách.

Kulturní hodnoty však znamenají, že někteří migranti jsou dokonce tvrdě vylučováni kvůli místu svého původu (což je patrné i na zákazu cestování do Spojených států amerických pro občany Tanzanie, Súdánu nebo Nigérie), ale tržní orientace států zároveň rozděluje migranty na vysoce kvalifikované (high-skilled) a nízko kvalifikované (low-skilled), přičemž vysoce kvalifikovaní migranti jsou samozřejmě preferováni. Vytváří se tak typologie migrantů na základě původu a kvalifikace – ekonomicky a kulturně „vhodní“ migranti jsou vítáni a ekonomicky a kulturně „nevhodní“ jsou odmítáni (a je také nutné dodat, že úplně nejchudší migranti jsou naprosto vyloučeni). Tato politika je důležitá a je spojená s kontrolou zdrojů (migration-development nexus) a zároveň se sekuritizací migračních politik (development-migration-control-nexus) a navíc je tato politika internalizována v samotných migrantech. S tím jsou spojené nejen nerovnosti sociální a kulturní, ale také symbolické – vysoce kvalifikovaní migranti jsou nahlíženi jako snáze integrovatelní a kompetentní k přijetí norem a kulturních hodnot majority, zatímco nízko kvalifikovaní (a také uprchlíci) jsou vnímáni jako sociální problém, protože se údajně nedokážou dobře integrovat nebo přijmout kulturní prvky majority. Toto rozdělení utvářejí zejména média a politická rétorika.

Pesimisticky lze dodat, že kniha Thomase Faista svádí k tvrzení, že současná profilace přeshraniční migrace způsobuje zvyšování sociálních nerovností. Autor však rozvádí i další důležité body, když například poukazuje na vliv remitencí na prostředí v zemi původu migrantů. Publikace Thomase Faista je sepsána velice koherentně a uvádí široké souvislosti, avšak ve své věcné kritice opomíjí například působnost neziskových organizací, Světové banky (WB), Mezinárodního měnového fondu (IMF) nebo Mezinárodní zdravotnické organizace (WHO), které se snaží zavádět opatření proti rostoucí sociální a ekono-

mické diskrepanci mezi jednotlivými státy, ačkoliv jejich účinnost, efektivita, nepolitizace nebo i dobré úmysly jsou také často zpochybnitelné.

Jak již bylo řečeno, autor svou knihu věnoval především badatelům zabývajícím se migrací, a proto zřejmě předpokládá i určité porozumění migrační problematice ze strany čtenáře. Současná podoba přeshraniční migrace, respektive migračních politik, je samozřejmě odsouzeníhodná a Thomas Faist se opírá o zcela legitimní a přijatelné předpoklady. Stále se však jedná spíše o perspektivu „vnější“, což je dáno spíše teoreticko-metodologickým uchopením celé práce, ale v knize zcela absenteje vlastní perspektiva migrantů. Celkově však kniha uvádí zcela věcnou a důležitou kritiku. Knihu tak lze jenom doporučit mnoha čtenářům, ať již začínajícím badatelům, anebo „pokročilým“ vědcům, kteří si chtějí utříbit své myšlenky.

Luděk Jirka
Pedagogická fakulta,
Univerzita Hradec Králové

Hans Joas, Wolfgang Knöbl: Sociální teorie: vybrané přednášky

vybral a přeložil Jan Hendl

Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2020, 247 s.

Čerstvý překlad publikace *Sozialtheorie: zwanzig einführende Vorlesungen* Hansa Joase a Wolfganga Knöbla od Jana Hendla se zaměřuje na vybrané přednášky sociální teorie od druhé světové války. Jedná se o první český překlad, který je navíc zaměřený na sociologickou teorii, respektive z původní publikace přejímá pouze tři tematické části a úvod. Obecně je publikace s vybranými přednáškami velmi dobře provázána s historickými odkazy i „současnými“ malými a velkými teoriemi nejen sociologických autorů. Objevují se zde, především pak v devatenácté přednášce, filo-

zofické linie a v knize zaznívají i ne příliš známá jména, která se pojí především k tématu pragmatismu. Přednášky jsou komplexem informací určených především studentům, ale také široké veřejnosti. Nejednomu čtenáři se proto může zdát, že jsou přednášky jako z „učebnice“.

Proto i jedna kapitola vytržená z kontextu může být relativně snadno uchopena. V originální publikaci nejsou zmíněni jen „velcí“ autoři typu Giddens, Merton a jiní, ale jsou zde diskutována také méně známá jména.

Hans Joas naprosto přestavěl dosavadní povahu teorie jednání. Svou vědeckou kariéru započal již při své disertaci, ve které se věnoval americkému pragmatismu a jeho významným autorům, Williamu Jamesovi a Johnu Deweymu. Právě kritika teorie jednání Deweyho pomohla vypracovat Joasovi vlastní koncepci teorie jednání (s. 150–151).

Jan Hendl pro překlad vybral čtyři přednášky. První se věnuje definici teorie, dvanáctá je zasvěcena Giddensově teorii strukturae a britské sociologii moci, osmnáctá popisuje krizi modernity z pohledu Ulricha Becka, Zygmunta Baumana a Roberta Bellaha a poslední, devatenáctá pracuje s neopragmatismem. S ohledem na seznam přednášek lze polemizovat o jejich výběru. Hned v úvodu Hendl uvádí, že pro výběr zvolil přednášky, které „jsou dostatečně informačně obsažné a současné“ (s. 8). Toto subjektivní kritérium se jistě zakládá na letitých zkušenostech a odborné erudici autora, ale někdo by mohl jeho výběr rozporovat. Nicméně je výběr krátce vysvětlen a není recenzí negován, navíc odpovídá na vědecký diskurz doby a historii sociální teorie. Bylo by inspirativní přeložit některou z prvních kapitol, věnující se teorii Talcotta Parsonse, už jen z důvodu, že je v knize obšírněji diskutován Anthony Giddens. Původních dvacet lekcí, přednášek, je snadno uchopitelných i pro ne úplně zkušené čtenáře, což by mohlo vyplývat i z předešlé teze o dostupnosti pro veřejné publi-